

ŞİİRİ MULEMMA Ê ŞAİRANÊ EDEBİYATÊ ZAZAKİ

The Poems Of Zaza Poets Written In The Form Of Mulemma

Zaza Edebiyatı Şairlerinin Mulemma Şiirleri

Murat VAROL¹

XULASA

Mulemma, edebiyatê klasik dı şîira ki bı çend zıwanan ameya nuştış, nameyê inê şîiran o. Şîira mulemma şîirêka zor u çetin a; çunki ina şîir dı şair, hunerê xu yê şîir mojneno ra u zıwananê ki zaneno pê inan şîira xu nuseno. Şîira mulemma dı bendê zıwanan çin o, ya zi yo qeydeyo qeti zi çin o. Şair bı hunerê xu yê şîir, şîira xu ano meydan. Ini şîiri hum bı şıklê beyit hum bı çarrêzi hum zi bı pancrêzi nusiyezi, ya zi bı şıklêko serbest zi yeni nuştış. Şair kamci rêz dı çı zıwan şıxulneno, bı tercihê şair bewli beno. Edebiyatê Zazaki ê klasiki dı çar şairan terzê şîira mulemma dı şîiri nuştı. Ini şairi Ehmedê Xasi, Usman Efendiyê Babiji, Mela Mehemedê Kavari u Mela Ezizê Cebexçuri yi. Ini şîiri her çiqas eyni tewır dı nusiyezi zi benateyê inan dı zaf ferqı estı. Ina xebat dı; çar şairi edebiyatê klasiki ki bı terzê mulemma şîiri nuştı, heyatê inan ra bı kılmi behs beno, dıma şîiri mulemma ê ini şairan diyeni u tetkik beni.

Çekuyi Muhimi: Edebiyatê Klasik, Mulemma, Şîir, Zazaki.

ABSTRACT

Mulemma is a term used for poems composed in multi-languages. The mulemma-style poems are the the most difficult ones in terms of poetic forms, because the poet both shows his ability in the poetry and his competency of knowing various languages. There is no boundary for the languages the poet

1 Wezifedarê Musnayışi, Üniversiteya Bingoli, mvarol@bingol.edu.tr

knows. These types of poems may be written both in quadrants and quintettes. The usage of various languages in the line of verses is determined by the poet. Four poets have written in *mülemma*-style in the Classical Zazaki Literature; Ehmedê Xasi, Usman Efendiyo Babîj, Mullah Moahamad Kavari and Mullah Aziz Cebexçuri. Although these poets wrote in the same style, their *mulemmas* differ in many ways. This article is about the lives of these four poets and the analysis of their *mulemmas*.

Key Words: Classical Zazaki Literature, *mülemma*, poetry, Zazaki

ÖZET

Mülemma, klasik edebiyatta çok dilli şiirler için kullanılan bir terimdir. Mülemma tarzı, şiir şekilleri içerisindeki en zor türlerden biridir, zira şair bu şiir türüyle; hem şiir yeteneğini göstermekte hem de kaç dil bildiğini ortaya koymaktadır. Mülemma şiirinde kullanılan diller için herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Bu tarz şiirler hem beyit hem dörtlük hem de beşlik şeklinde yazılabilmektedir. Hangi satırda hangi dilin kullanılacağı şairin tercihinine göre şekillenmektedir. Klasik Zaza edebiyatı şairlerinden dört şair, mülemma tarzında şiir yazmıştır. Bunlar Ahmed-i Xasi, Osman Efendiyo Babîj, Molla Muhammed Kavari ve Molla Aziz Cebexçuri'dir. Bu şairler, her ne kadar aynı tarzda şiir yazmış olsalar da yazdıkları mülemma şiirleri arasında büyük farklar bulunmaktadır. Bu çalışmada; adı zikredilen mülemma şairlerinin hayatlarına kısaca yer verilecek ve sonrasında da bu şairlere ait mülemma şiirleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Edebiyat, Mülemma, Şiir, Zazaca.

1. DESTPÊKERDIŞ

Kelimeya *mulemma* manaya 'reng reng ya zi rengo têmonayî' dî yena şıxulnayîş. Edebiyato klasik dî ma kelima, terzê şiir vera yena şıxulnayîş. Edebiyato klasik dî şiira ki zaf zıwanan ra ameya meydan, nameyê inê şiiran o. Ino terz dî zafi ra yo rêz yo zıwan dî rêza bin zi yona zıwan dî nusiyena. Têkî *mulemmayan* dî zi miyanê yo rêz dî ciya zıwani zi yeni şıxulnayîş (Pala, 2000: 299). Yo şairi wext bîwaştên yona zıwan dî şairtiya xu ramocno u nameyê xu bido eşnawıtış ino terz dî şiir nuştên; labelê wextêk ra pê ino terz hetê şairanê namdaran ra zi ameyo şıxulnayîş (Pala ve Kurtuluş, 2006: 539).

Şiira *mulemma*, dî qeyde nusiyena. Eg zerreyê yo qısım dî her rêz pê yo zıwan biyero nuştış, cı rê vaciyeno *mulemmaya* tam. Eg zerreyê yo rêz dî ciya zıwani biyeri şıxulnayîş, ino tewr zi beno telmi (Aksoy, 1993: 132).

Diwanan dî qê şiiranê *mulemma* cayêko xısusî çin o. Şiiri *mulemmayi* ki bî

terzê gzel nusiyayi miyanê gzelan dı, şiiri ki bı terzê qeside nusiyayi miyanê qesideyan dı, şiir ki bı terzê musammat nusiyayi ini zi miyanê musammatan dı ca geni. Labelê ge ge diwanan dı sernuşteyê şiir dı zê ‘qesideya mulemma, gzel mulemma’ nusiyeno u bı ino qeyde xısusiyetê şiir nişan diyeno (Ünver, 1998: 11).

Edebiyatê Fariski dı şairoki dora verin yo diwan tertib kerdo u terzê mulemma dı şiir nuşta, Ebu’l Hasan Şehid b. Huseyino Belxıc o. Şairanê edebiyatê Fariski ra Sa’diyê Şirazi (m. 1292), Hafızê Şirazi (m. 1389), Molla Cami (m. 1492) terzê şiira mulemma dı namdar i. Edebiyatê Erebki dı şairanê dewrê Harun er-Reşid ra (m. 809) Beşşar b. Burd İranıcı (m. 786) şiiranê xu dı terki b u cumleyi Fariski şıxulnayı u terzê mulemma dı şiiri nuşti. Heyna şairanê eyni dewır ra el-Umerani, qê wesıfnayışê Harun er-Reşid terzê mulemma dı şiirêk nuşta. Edebiyatê Tırki dı zi tarixê terzê şiira mulemma heta seserra 13ın şıno. Mewlana Celaleddinê Rumi, Nesimi, Fuzuli, Ehmet Paşa, Esrar Dede, Niyaziye Mısrı u zaf şairan ino terz dı şiiri nuşti (Ünver, 1998: 12-31).

Edebiyatê Kurdki ê klasiki dı şairi ki tewrê mulemma dı şiiri nuşti miyanê inan dı Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanî, Nali, Salim, Mistefa Begê Kurdî u Şêx Riza Talebanî cayêko muhim geni (Yıldırım, 2013: 9).

Şairanê edebiyatê Zazaki zi çend şiiri mulemma nuşti. Şairanê edebiyatê Zazaki ê klasiki ra çar şairan, her yoyi yo şiira mulemma nuşta u teselê inê terzi kerda.

2. HEYATÊ NUŞTOĞANÊ ŞİİRA MULEMMA

Edebiyatê Zazaki ê klasiki dı çar nuştoğan terzê mulemma dı şiiri nuşti. Inê şairi Mela Ehmedê Xasi, Usman Efendiye Babiji, Mela Mehemedê Kavari u Mela Ezizê Cebexçuri yi.

2.1. Mela Ehmedê Xasi

Mela Ehmedê Xasi, serra 1867 dı nahiyeya Hezani ya ki besteyê qezaya Licê ê Diyarbekuri ya etiya dı ameyo dinya. Xasi, eşira Xas ra yo u ino rıd ra zi pa vani Ehmedê Xasi. Nameyê babiyê ey Hesên Efendi yo. Nameyê dadiya ey zi Medine ya.

Mela Ehmedê Xasi, esilê xu qezeya Çolig Darayeni ra yo. Pirikê ey Mela Usman, nehiyeya Hezani dı melati kerd u etiya dı mendo. Xasi, icazet ra pê wextêko kilm memurti kerd u uca ra pê zi bı wesfê muderrisi tayin bı Hezan. Etiya ra pê zi bı miftiyê Licê; ancax wextêko kilm ra pê istifa kerd. Xasi bı nameyanê Ehmedê Xasi, Mela Ehmedê Xasi, Seydayê Xasi, Xocewo Xasi, Xasi yeno şınasnayış. 18 Sibat 1951 dı wefat kerd u Hezan dı defin bı (Lezgîn 2014; Yergin 2015a; Yergin 2015b).

2.2. Usman Efendiyo Babij

Usman Efendiyo Babij, serra 1852 dı dewa Bab a ki besteyê qezaya Urfa Siwereg a ina dew dı ameyo dinya. Nameyê piyê ey Heci Eyub Efendi yo, nameyê dadiya ey zi Emine Xanım a. Dersi verini babi xu ra giroti. Muftiyê Siwereg Zulfikar Zuhtu Efendi het wend. Serra 1882 dı icazetê xu girot u dest bı memurti kerd. Serra 1905 dı mergê Muftiyê Siwereg Zulfikar Zuhtu Efendi ra pê bı muftiyê Siwereg u 24 serri ino wezife icra kerd. 23 Edar 1929 dı wefat kerd u Siwereg dı defin bı. Usman Efendi merdımêko zerrnerm bı. Siwereg dı zaf ameni sinayış. Alımêko muteber bı u şari qıymet dayni cı. (Berz 1995; Acarlar ve Guzeller 2007; Kırcan 2014).

2.3. Mela Mehemedê Kavari

Mela Mehemedê Kavari, serra 1941 dı dewa Şatos a ki besteyê qezeya Çoligi Darayeni ya ina dew dı ameyo dinya. Şarıstanê Muş dı medrese wend u serra 1966 dı Camiya Kurşuni ê Diyarbekır dı destp bı melati kerd. 29 serri ino wezife kerd u serra 1995 dı bı teqawıt. Inka Diyarbekır dı cuyeno. (Kavari, 2004)

2.4. Mela Ezizê Cebexçuri

Mela Ezizê Cebexçuri, goreyê qeydo resmi 10 Temmuz 1945 dı dewa Şeng ê merkezê Çoligi dı ameyo dinya. Esilê xu Kuertew ra yo. Babiyê ey Mela Mehemed Efendi yo. Dadiya ey zi Safta Xanım a. Mela Ezizi dersi verini babiyê xu ra giroti. Babiyê ey zi mela bı u ey ra dersi Qur'an, Erebki u Eqaid giroti. Dıma zi medreseyan dı tehsilê xu rê devam kerd. Benateyê serranê 1959 u 1969 dı medreseyanê Bingol, Diyarbekır, Batman u Mardin dı wend. Wendışê medrese ra pê benateyê serranê 1969-1972 dı Mektebê İmam Xêtib ê Xarpêt teber ra qedina. Dıma zi liseya Çolig teber ra wend u tamam kerd. 1975 dı Üniversiteya Erciyes dı dest bı tehsilê lisansi kerd u 1979 dı bı mezun. Serra 1989 dı Üniversiteya Erciyes dı qısimê Huquqê İslam dı dest bı master kerd u 1991 dı bı mezun. 1995 dı zi tehsilê doxtora tamam kerd. 2002 dı bı doçent, 2009 dı Fakulteya İlahiyat ê Üniversiteya Dicle dı bı profesor. 2011 ra heta peyniya 2015i Üniversiteya Bingol dı xebitiya. Etiya dı bı paştgirê rektor u dıma zi bı dekanê fakulteya ilahiyat. Aşma vêrin a serra 2016 dı bı teqawıt. (Narin 2016; Varol 2016)

3. ŞİİRİ MULEMMA Ê ŞAİRANÊ EDEBİYATÊ ZAZAKİ

Şairanê edebiyatê Zazaki ra çar şairi, terzê mulemma dı şiiri nuşti. İni şiiran dı goreyê cagırotış, şıkl u rêzkerdişê zıwanan ferqi esti.

3.1. Mulemmaya Mela Ehmedê Xasi²

Mulemmaya Mela Ehmedê Xasi pancrêzi ya u 8 bendan ra yena meydan, mulemma dı piyêr piya 40 mısrayi esti. Bı weznê aruz nusiyaya u qalibê cı zi fâilâtun / fâilâtun / fâilâtun / fâilun o. Pancrêzanê mulemma dı her rêz dı yo zıwan ameyo nuştış; inê zıwani zi Tırki, Erebki, Farıski, Kurmanci u Zazaki yi (Yergîn 2015b: 58).

Merheben ya men ‘ela bîl husnî teqwîmel-beşer (er)
 Hafiziş Xaliq şevêd ez çeşmê bednam û nezer (fr)
 Mewcûdê esbabû latû we ma mînha seder (er)
 Dil ji qeyda leşkerê ‘xem kir reha weqtê seher (kr)
 Ah û nalînê verênî bî vinî, nêmend eser (krd)

Faqe heqqen şe’nuhu eqranuhu mîn ‘xeyrî şek (er)
 Xatirê ma der î pîş manedê an eshabê sek (fr)
 Ruhime diydi revanım, ben de gitdim, kalma tek (tr)
 Yek bibin, ta yek bibînin, wek du çeşmê neh felek (kr)
 Husn û xulqî bi nisbet yê, nisbetê ma xeyr û şer (krd)

Men yelumnî lem yezuq bel zaqe mîn xemrîl edes (er)
 Huccetê estî melameş kî neşod kebke qefes (fr)
 Müflisi sem û beserdır, o ne görsün, bu ne ses (tr)
 Daweta sûret lewendî, kî nebûbe, nîn e kes (kr)
 Ma ‘eleyna van, nameyê laîmê îbnê Seqer (krd)

Fa’lemen fellahu xeyrun hafizen halen-newa (er)
 Xasî ya, ba sebr û şewta nûr şevêd narê hewa (fr)
 Rehberindir bil bu derdden, çünkü odur deva (tr)
 Yawerê rindan, nebî Ehmed, çi insaf û wera (kr)
 Dûrîyey yîne hevalo, kufrî ya, ey bêxeber (krd)

-
- 2 Mulemmaya Mela Ehmedê Xasi, destnuştêyê Zeynelabidin Amedi ra geriyaya, Roşan Lezgîni transkribe kerda u omara yoyın a kovara Şewçila dı zi neşır kerda. Lezgîni ra pê Mehmet Yergini tezê xu yê master dı ca daya ina mulemma, Ehmed Kırkani zi omara hotın a kovara Şewçila dı mulemmaya Ehmedê Xasi u Ehmedê Xanî naya têvera. Wırdi nuştöxan zi transkripsiyonê Lezgîni şıxulnayo. Labelê mabenê Lezgîn, Yergin u Kırkani dı wendışê çend kelimeyan dı ferqî bibi. Qê ina meqale zi mulemmaya Ehmedê Xasi dı, transkripsiyonê Lezgîni esas geriyayo; labelê goreyê ferqê wendışi ê Kırkan u Yergini ra zi istifade biyo. Çıyo ki ferq tede esto, goreyê gıraniya tercihê nuştöxan ca diyo cı. (Qê neşiranê mulemmaya Xasi broniyên: Lezgîn, 2011: 7-9; Yergin, 2015b: 58-60; Kırkan, 2012: 56-62)

Mewtuhu xeyrun lehu men fit-tereqqî lem yekun (er)
 Hey şevêd an kî bixwaned der dileş îlmê ledun (fr)
 Ma'demî ehvalî 'alemdır benim qalbım bugün (tr)
 Dewleta Şabur û Xaqan im li ser textê Hesên (kr)
 Xet û xalan ra eger nêbo, çi zanê ma keder? (krd)

Fate nûr-ul hikmetî fî darî men fîha 'emûn (er)
 Xasî ya xafil meşev ba în meqalet ez derûn (fr)
 Ruhî xızlane sîluk çoq itdi erbabi finun (tr)
 Yazî û xettê Humayun da bi te'wîlî zebûn (kr)³
 Eşkera va dîtîşey Homay mehal û bê xeter (krd)

Men ye'ibû dînena ehlul hewayê bî'sel cehûl (er)
 Hikmetê în rah nedaned merdê şebrah û ecûl (fr)
 Made-i Musa de olan nice ehbar u fûlul (tr)
 Damena şeyx Şeqqî girtin, bi wî re bûn xezûl (kr)
 Sûretê yîne sîya bo, yewme tesweddu suwer (krd)

Fexle'en ne'leyne kella tuncî mîn seyfil-melam (er)
 Xatemê xub û 'ereb ra ta konem 'erzê meram (fr)
 Reşhe-i xamem burada dökürdürlerden kelim (tr)
 Yar û exyaran ku dîtin aferîn gotin tamam (kr)
 Yo sebeb ra ma zî bizan pêş kerî, na zî şeker (krd)

3.2. Mulemmaya Usman Efendiyê Babjî⁴

Mulemmaya Usman Efendi wextêko nezdi dî kîş biya. Ehmed Kırkani wextê hedrekerdîşê tezê xu yê masteri dî ina mulemmaya Usman Efendi, Arşivê Meşiheti dî diya. Arşivê Meşiheti, nuştayanê muftiyan kom kena u Usman Efendi zi mudêko derg muftiti kerd bi. Ino rîd ra, dî şîiranê Usman Efendi zi ino arşiv dî ca girot. Inê şîiran ra yo bî terzê mulemma ameya nuştîş. Şîir dî zîwani Farîskî, Erebkî u Tırkî ameyî şîxulnayîş. Mulemmaya Usman Efendiyê Babjî dî Zazakî çin a (Kırkan, 2015: 55).

3 Transkripsiyonê Roşan Lezgîni dî vajiyeno ki, zîwanê ina mîsra nêameyo tesbitkerdîş; labelê Mehmet Yergin tezê xu yê master dî vano, goreyê rêzkerdîşê zîwanan ina mîsra Kurmancî ya. (Bioniyên; Lezgîn, 2011: 7; Yergin, 2015b: 60)

4 Ehmed Kırkani him tezê xu dî ca dayo mulemmaya Usman Efendi him zi kovara Şewçîla omara 14ın dî ina mulemma neşîr kerda. (Bioniyên: Kırkan, 2014: 34-35; Kırkan, 2015: 54-58)

Ey qelem feryadi ber ber dergi an muherrem (fr)
 Mûsa Kazim ke şud ber xelqê o mehzi kerem (fr)
 Asîtaneş bûs kun pes ez hezaran îhtîram (fr)
 Hem bixwan ber an hekîm ez ma duayê dem bi dem (fr)
 Dewrêzen ber yek qedem manend pîrê Movlewî (fr)
 Çak kun der asîtaneş muhbeti dûstarî hem (fr)

Fexredî' fi babîhî we exred lehu bî'l-îbtîhal (er)
 Keyfe yuqbelu ma cera wellewze'l-muhterem (er)

Ey semai ilm û irfanın munevver ahteri (tr)
 Mahzen ilm-i Arap hem mecmei' fenni Acem (tr)
 İzz o ikbalin mezid etsin Huda-i lem yezel (tr)
 Ehli ihsanın ki oldur herkese emri ehem (tr)
 -----(na rêz nêwaneyêna)
 Kalmayım devrinde Kazım me'yûs'n-niem (tr)
 Çun kalemden eyledim feryad-ı istimdadımı (tr)
 Yazdı küstahane feryadım sana aciz kalem (tr)

Qed eredu ma bîbalîke babe şeyxe'l-muslimîn (er)
 Fe'ntezi'r ya Es'ed yufteh leke babu'l-kerem (er)
 Tewe'l-lahumme umrehu we e'tî îqbalen yedûm (er)
 We ehsîn Ellahumme fi'-uxra lehu îzzen etem (er)

3.3. Mulemmaya Mela Mehemedê Kavari

Mulemmaya Kavariçi diwanê ey dî ca gena. Diwanê ey bî nameyê *Dîwanê Muhammedê Kavari* serra 2004 dî neşir biyo. Diwanê Kavari dî şîiri ey hım bî herfanê Latinki hım zi bî herfanê Ereki ca giroti. Rîpelê kışta raşt dî bî herfanê Ereki, rîpelê kışta çep dî zi bî herfanê Latinki nuşteyan ca girot. Mulemmaya ey rîpelê 48ın dî ca gena.

Der Xerîbî Çarbend

Xerîbî zor a ey bira (za)
 Ger rohnî bidî wek çira (kr)
 Vatan gelir her hatıra (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

Ena xerîbî ez kerda pîr (za)
 Serferaz bûm, bûm wek esîr (kr)
 Kaybettim aşîkar u sır (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

Dêrd xerîbî çiqas pîl î (za)
 Bê weznandin ‘elb û kelî (kr)
 Yüklendirse ezer fili (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

Ez welat ra bîya durî (za)
 Doz û da‘wa min bihurî (kr)
 Hatımda kalmadı sırrı (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

Xerîbî de estî esrar (za)
 Bûn çinarê hebîb necar (kr)
 Antakya da asi su var (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

Kavarî şew û roj vano (za)
 Dawî naye derd giran o (kr)
 Sabır mevladan ayan o (tr)
 Xerîb der min karkerdest (far)

3.4. Mulemmaya Mela Ezizê Cebexçuri

Mulemmaya Mela Ezizê Cebexçuri, diwanê Mela Eziz Cebexçuri *Diwon Cebexçuri* dı ca gena. Şiira mulemma bı nameyê *Babil Zonon* qısıme heştın rêza dıym dı ca girota u benateyê rıpelanê 334 u 337 dı viyerena ra.

Babil Zonon

Çim tu siyê zê marı siye (za), ey çavreşamin çav belek (kr)
 Enti hısnı fi felekik (er), kiskanır senden melek (tr)

Sert awır med mı medejn (za), ez bêkesim der vê dıyar (kr)
 İn lem yerhemniyellahu (er), kim bana yardım yapar (tr)

Sinayê mı, mı ra yers biyo (za), çuyê nav dujminê dostan (kr)
 Keyfê yeşri hubbi minki (er), birkaç miskini Hindistan (tr)

Ez kota bêxt tu İlahi (za), tu lihalê mi binêri (kr)
 Fa‘tuqni ‘ebdeke’l abıq (er), istemem senden anberi (tr)

Qelemê 'ef gunon mı ser (za), bikişîne wekê lale (kr)
Fe'l 'ef wu şanuke'l 'ali (er), bunu bende icar eyle (tr)

Nê misk û 'enber wazena (za), nê zêr û zîv dixwazim ez (kr)
Siwa gûfranike ya Reb (er), senden bir şey istemem ben (tr)

Her zown viraştê Homê yo (za), lora ayetêk mezin e (kr)
Fe 'ela kulli zi aqlin (er), gitmektir onun izine (tr)

Ma pê çar zownon napêra (za), feleka babilê ziman (kr)
Feya lillahi min durrin (er), diziverdi gul û mircan (tr)

4. XISUSİYETÊ MULEMMAYAN Ê ŞAİRANÊ EDEBİYATÊ ZAZAKI

Mulemmaya Ehmedê Xasi, miyanê mulemmayanê Zazaki dı, şiiira tor derg a. Yona xususiyetê ina mulemma zi miyanê mulemmayan dı zıwanan gore, zıwani rêk ziyed ina mulemma dı ca geni. Mulemmaya Xasi bı panc zıwanan nusiyaya; ini zıwani Erebki, Fariski, Kurdki, Tırki u Zazaki yi. Ina mulemma bı pancrêzi nusiyaya u heşt pancrêzan ra yena meydan. Goreyê cadayişê zıwanan zi pancrêza verin, pancrêzanê binan ra ciya ya. Pancrêza verin dı rêza verin Erebki, rêza dıyın Fariski, rêza hirıyın heyna Erebki, rêza çarın Kurdki, rêza pancın zi Zazaki ya. Hot pancrêzanê binan dı zi rêza verin Erebki, rêza dıyın Fariski, rêza hirın Tırki, rêza çarın Kurdki, rêza pancın zi Zazaki ya. Ino tewr gore miyanê pancrêzanê mulemmaya Xasi dı teyna rêza hirın ê pancrêza verin dı herındê Tırki dı Erebki ca giroto.

Goreyê nuştış u rêzan mulemmaya tor serbest ê Usman Efendi ya. Mulemmaya Usman Efendi dı hirı zıwani ameyi şıxulnayış, ini zıwani Erebki, Fariski u Tırki yi. Mulemmaya Usman Efendi çar qısımın ra yena meydan. Qısımın verin Fariski, qısımê dıyın Erebki, qısımê hirın Tırki, qısımê çarın heyna Erebki yo. Qısımê verin dı şeş rêzi esti u heme zi Fariski yi. Dıma zi yo qısımın dı rêzın ca geno u ino zi Erebki yo. Qısımê hirın dı heşt rêzi pêdima yeni u heme Tırki yi. Qısımın pêyin dı çar rêzi esti u heyna Erebki yi.

Mulemmaya Mela Mehemedê Kavari, şeş çarrêzan ra yena meydan. Inê qısımın dı zıwani ki ameyi şıxulnayış bı eyni rêz ca geni. Goreyê rêzkerdişê çarrêzan, rêzi verin dı Zazaki u Kurdki, rêzi dıyın dı Tırki u Fariski ca geni. Qısımê Fariski nêbedılyayo u heme rêzan dı bı eyni ifade ca giroto.

Mulemmaya Mela Ezizê Cebexçuri bı usulê beyit nusiyaya u ina mulemma dı heşt beyiti ca geni. Her rêz dı, dı zıwani ameyi şıxulnayış u cayê zıwanan heme beyitan dı zêcê yo. Goreyê rêzkerdişê zıwanan, rêzi verin dı zıwani Zazaki u Kurdki, rêzi dıyın dı Erebki u Tırki ca geni.

Çar şairanê edebiyatê Zazaki, çar şiiri mulemma nuşti; labelê çar şiiri zi yobinan ra ciya yi. Inê mulemmayan dı zıwani Erebki, Farıski, Kurdki, Tırki u Zazaki ameyi şıxulnayış. Goreyê cagırotış u rêzkerdışê zıwanan, mulemmaya Ehmedê Xasi dı zıwani Erebki, Farıski, Kurdki, Tırki u Zazaki; Usman Efendi dı Farıski, Erebki u Tırki; Kavari dı Zazaki, Kurdki, Tırki u Farıski; Cebexçuri dı zi Zazaki, Kurdki, Erebki u Tırki ca giroto. Mulemmaya Xasi dı 40, Usman Efendi dı 20, Kavari dı 12, Cebexçuri dı zi 16 rêzi esti.

Mulemmayi Kavari u Cebexçuri bınêna maneni yobinan. Wırdi mulemmayi zi goreyê usulê beyit nusiyayi, wırdi mulemmayan dı beyita verin dı verco zıwanê Zazaki dıma zi zıwanê Kurdki ca giroto. Mulemmayan dı rêza dıyın bedıliyaya. Kavari dı rêza dıyın dı verco Tırki dıma zi Farıski yena. Cebexçuri dı zi verco Erebki dıma Tırki ameya.

Edebiyatê miletanê binan dı terzê mulemma, zafi ra pê beyit nusiyeno; labelê edebiyatê Zazaki dı mulemmaya Ehmedê Xasi pancrêzi, mulemmaya Usman Efendi zi bı terzo serbest ameya nuştiş.

Mulemmayi ki pê zıwananê miletanê binan ameyi nuştiş, zafi ra dı zıwani ameyi şıxulnayış. Yani şiira ki bı beyit nusiyaya, yo rêz dı yo zıwan, rêza bin dı zi yona zıwan ameyo şıxulnayış; feqet mulemmayanê Zazaki dı heme mulemmayan dı hiri u hiri ra cor zıwani şıxuliyayi.

Mulemmayanê edebiyatê miletanê binan dı zerreyê yo rêz dı, yo ra zêdiyer zıwan şıxulnayış zaf tercih nêbiyo; ancax mulemmayanê Kavari u Cebexçuri dı her yo rêz dı, dı zıwani şıxuliyayi. Ino weziyet zi yona xısusiyetê mulemmayanê Zazaki yo.

5. NETİCE

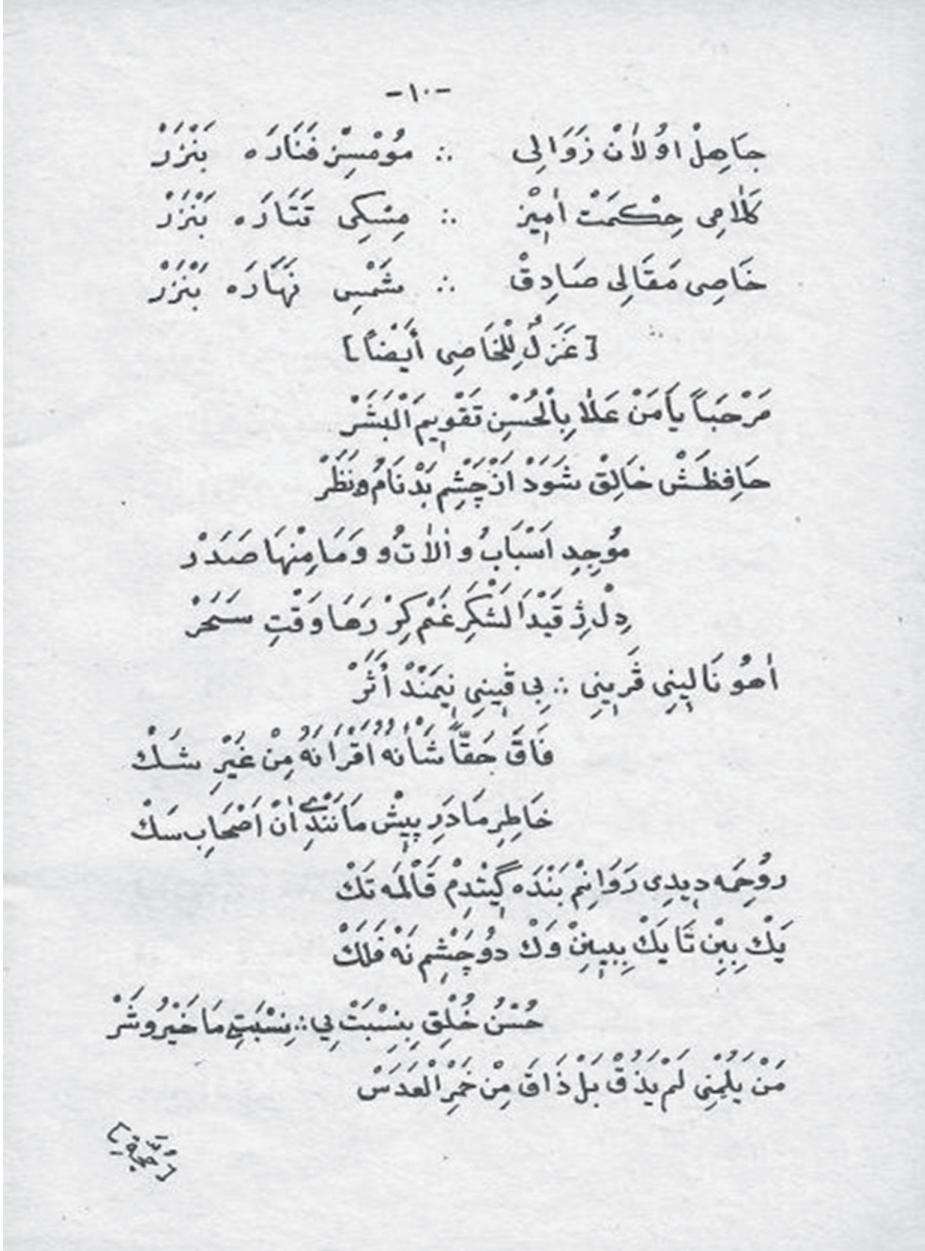
Terzê mulemma dı şiirnuştiş, edebiyato klasik dı terzêko verin o. Şairanê edebiyatê Zazaki zi ino terz dı şiiri nuşti. Miyanê rêzanê şiira mulemma dı aheng, mana u qafiye muhim i u şairanê mulemmayanê Zazaki inê xısusan rê diqet kerdo. Benateyê rêzan dı hım aheng u qafiye esti hım zi goreyê mana rêzi yobinan keni tamam.

Mulemmayanê şairanê edebiyatê Zazaki dı teyna şiira Usman Efendi dı Zazaki çin a. Mulemmaya Ehmedê Xasi dı rêza Zazaki, peyniya pancrêzan dı; Kavari u Cebexçuri dı Zazaki rêza verin dı ca giroto. Goreyê cagırotışê zıwanan benateyê mulemmayan dı ferq esto. Mulemmayan dı tor zaf panc, tor tay zi hiri zıwani şıxuliyayi. Goreyê rêzan şiira tor derg ê Xasi, rêk kılm zi ê Mela Ezizi ya.

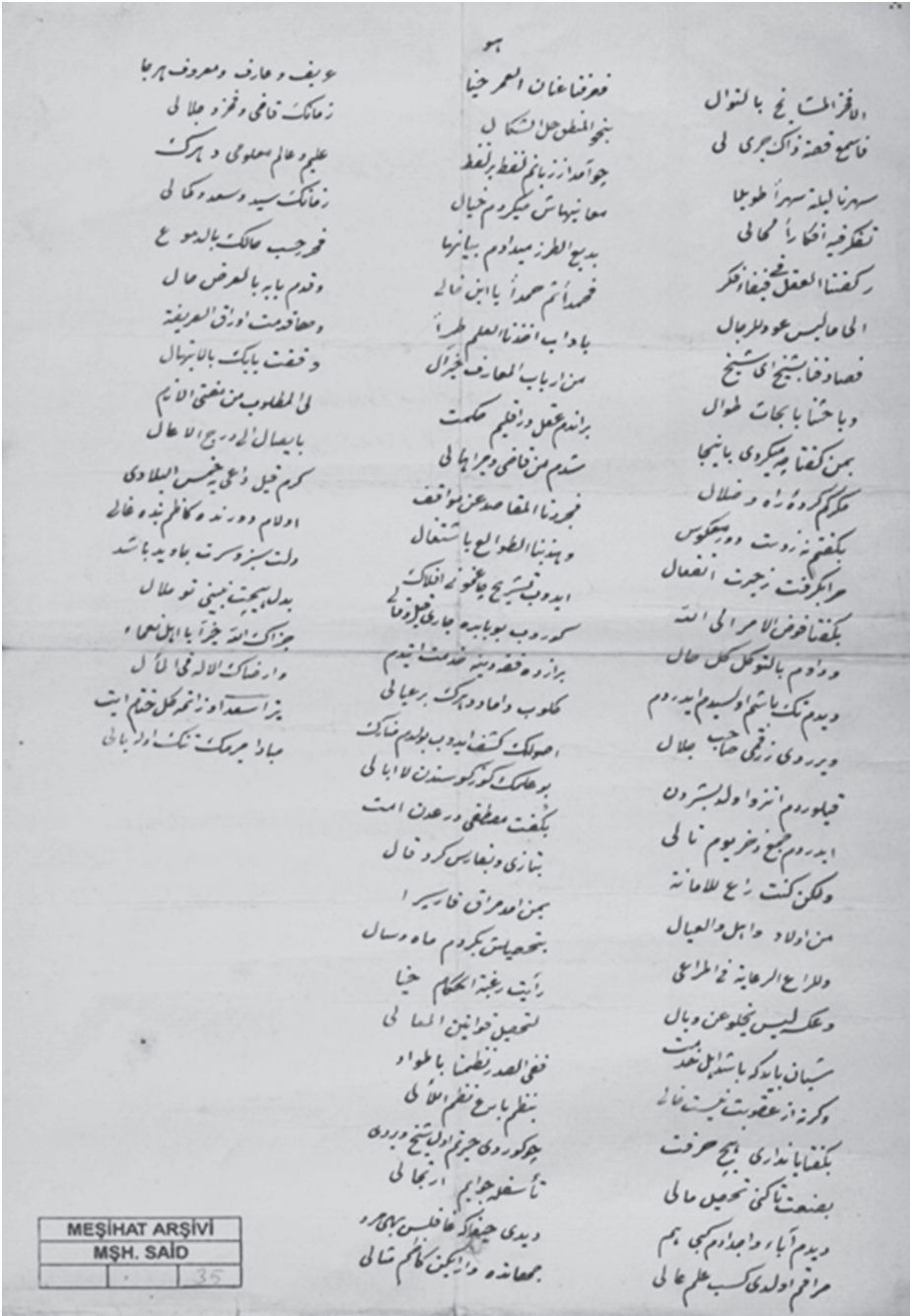
ÇIMEYÎ

- Acarlar, M.S., Guzeller, M. (2007), *Mewlido Dimilî (Zazakî)*, Diyarbekır: Enstituya Kurdî ya Amedê.
- Aksoy, H. (1993), “Kınalızâde Ali Çelebi ve Mulemma’ Na’tı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7-8), r. 125-144.
- Berz, K. (1995), *Namdarê Sêwregi*, Stockholm: İremet
- Kırkan, E. (2012), “Mulemmaya Ehmedê Xanî û Mulemmaya Ehmedê Xasî”, *Şewçila*, (7), r. 56-62.
- _____ (2014), “Mewlîdê Usman Esad Efendiyo Babijî Biyîşa Pêxemberî”, *Enstituya Zwananê Ganiyan ê Üniversiteya Mardin Artuklu*, Tezê Masteri.
- _____ (2015), “Usman Esad Efendî û Mulemmaya Ci”, *Şewçila*, (14), r. 54-58.
- Lezgîn, R. (2011), “Mulemmaya Ehmedê Xasî”, *Şewçila*, (1), r. 7-9.
- _____ (2014), “Derheqê Xasî û Eseranê Ey De”, *Şewçila*, (12), r.29-45.
- Mela Aziz BEKÎ (2015), *Diwon Cebexçuri*, Bingol: Neşirê Üniversiteya Bingoli.
- Mela Muhammedê KAVARÎ (2004), *Dîwanê Muhammedê Kavarî*. (Neşirxane u cayê neşiri bewli niyo)
- Narin, İ. (2016), “Fıkha Adanmış Bir Ömür: Abdulaziz Beki Hayatı, Eserleri ve Fikhî Görüşleri”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6/12), r.173-192.
- Pala, İ. (2000), *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken.
- Pala, İ., Kurtuluş, R. (2006), “Mülemma”, *DİA*, (31), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı
- Ünver, N. (1998), “Eski Türk Edebiyatında Mülemma”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara. (Tezê Lisansê Berzi)
- Varol, M. (2016), “Diwanê Mela Eziz Cebexçuri”, Enstituya Zıwananê Ganiyan ê Üniversiteya Bingoli. (Tezê Lisansê Berzi)
- Yergin, M. (2015a), “Mewlidê Mela Ehmedê Xasî De Tesîrê Mewlidê Mela Huseynê Bateyî”, *International Journal Of Kurdish Studies*, (1/1), r. 98-109.
- Yergin, M. (2015b), “Mewlidê Mela Ehmedê Xasî”, *Enstituya Zwananê Ganiyan ê Üniversiteya Mardin Artuklu*, Tezê Masteri.
- Yıldırım, K. (2013), “Klasik Arap, Fars, Türk ve Kürt Şiirinde Mülemma”, *Mülemma*, (1), r. 7-11.

İLAWEYİ

İlawe-1: Mulemmaya Mela Ehmedê Xasi ra rîpelêk. (Ehmedê Xasi, Kitabu Buşra el-İbadi fi ilm'i-itiqadi, Neşirxaneyê el-Mektebu'l-İslamiye, Diyarbekır, Tarîxê neşri çin o, r. 10-12.)

İlave-2: Mulemmaya Osman Efendiye Babiji. (Ehmed Kırkan, "Mewlîdê Usman Esad Efendîyo Babijî Bîyîşa Pêxemberî", Enstituya Zwananê Ganiyan ê Universiteya Mardin Artuklu, Tezê Masteri, Mardin 2014, r.149)

۲.۸. بَابِلْ زُونُونْ

چِيمْ تُو سِييِي زِي مَارِ سِييِي أَي جَافْ رَشَا مِنْ جَافْ بَلْكَ
أَنْتِ حُسْنِي فِي فَلْكَ كِ قِصْفَانِرْ سَنْدَنْ مَلْكَ

سَرَتْ أَوْرْ مَدْ مِي مَدْرَنْ أَرْ بِيكْسِمْ دَرْ قِي دِيَارْ
إِنْ لَمْ يَرْحَمْنِي اللَّهُ كَيْمِ بِنَا يَارِدِمْ يَإِيَارْ

سِينَايِي مِي مَرَا يِرْسْ بِيُو جُوِيَه نَافْ دُوْرْ مَنِي دُوْسْتَانْ
كَيْفَ يَشْرِي حُبِّي مِنْكَ بَرْ قَاجْ مِسْكِينِي هِنْدِسْتَانْ

أَرْكُوْتَا بِيخْتْ تُو إِلْهِي تُو لِحَالِي مِي بِنِيْرِي
فَاعْتَقْنِي عَبْدَكَ الْإِبْقْ اسْتَمَمْ سَنْدَنْ عُنْبَرِي

قَلَمِي عَفُوْ كُنُونْ مِي سَرْ بِكْسِيْنَه وَكِي لَالَه
فَالْعَفُوْ سَانَكَ الْعَالِي بُوْنِي بَنْدَه إِجْرَا أَيْلَه

نَه مِسْكَ وَ عُنْبَرْ وَ اَرْنَا نَه زَيْرُوْرِيْفْ دِخْوَارْمْ أَرْ
سِيُوِي عَفْرَانْكَ يَارَبْ سَنْدَنْ بَرْ شَيْءْ اسْتَمَمْ بِنْ

هَرْ زُوْنْ قِرَاشْتِي هُوْمِي يُو لُوْرَا أَيْتِيْكَ مَزِيْنَه
فَعَلِي كُلْ ذِي عَقْلْ كَيْتَمَكْدِرْ أُوْنِيْنْ اِيْرِيْنَه

مَا يِي جَارْ زُونُونْ نَا يِيْرَا فِلْكَا بَابِلِي زِمَانْ
فِيَا بِلْه مِنْ دَرْ دِيُوِيْرْدِي كَلْ وَ مَرْجَانْ

İlave-3: Mulemmaya Mela Azizê Cebexçuri. (Mela Aziz Beki, *Diwon Cebexçuri*, Neşirê Universiteya Bingöl, Bingöl 2015, r.335-337)

دَرِ غَرِيبِ چَارِ بِنْدُ

غَرِيبِ ظُورًا آخِ بِيْرًا گَزِ رُوْحِنِي بَدِي وَكِ چِرَا
وَطَنِ گِلَزِ مَرِ خَاتِرَا غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

+++

أَنَا غَرِيبِ أَزِ كَرْدَا بِيَزِ مَرِ فِرَازِ بُوْمِ بُوْمِ وَكِ أَسِيْرِ
قَلْبِ أَيْتِمِ أَشِكَارِ مِرِ غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

+++

دَرِدِ غَرِيبِ چِقَاصِ بِيْلِي بَسِي وَزَنَانِدِنِ عَالِيُو كَيْلِي
يُكَلْتِرِنَسَهْ أَرَزِ فَيْلِي غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

+++

أَزِ وَلَائِرَا بِيَا دُوْرِي دُوْرُو دَعْوِي مِّنِ بَهُوْرِي
خَاتِرِمْدَا قَالِمَادِ سِيْرِي غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

+++

غَرِيبِيْدَهْ أَسْتِ أَسْرَارِ بُوْمِ جِنَارِي حَيْبِ نَجَارِ
أَطَاكِبَهْ دَهْ عَاصِي سُوْ وَازِ غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

+++

كَافَارِي شُوْرُزُ فَنَانُ دَاوِي نَايَهْ دَرِدِ گِرَانُ
صَبِرِ مَوْلَادَانِ عَيَانُ غَرِيبِ دَرْمِنِ كَارِ كَرِ دَسْتِ

...

İlawe-4: Mulemmaya Mela Mehemedê Kavari. (Mela Mehemedê Kavari, *Dîwanê Muhammedê Kavari*, Neşîrxane u cayê neşîri bewli niyo, 2004, r. 48)